

ΤΜΗΜΑ ΕΒΔΟΜΟ (Η΄ ΔΙΑΚΟΠΩΝ)

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του, στις 22 Αυγούστου 2022, με την ακόλουθη σύνθεση: Ελένη Λυκεσά, Προεδρεύουσα Σύμβουλος, Δέσποινα Τζούμα και Ευφροσύνη Παπαδημητρίου, Σύμβουλοι, Ιωάννης Νταλαχάνης (εισηγητής) και Αντώνιος Φρούντας, Πάρεδροι που μετέχουν με γνώμη συμβουλευτική.

Γενικός Επίτροπος της Επικρατείας: Παραστάθηκε η Αντεπίτροπος Επικρατείας στο Ελεγκτικό Συνέδριο Ειρήνη Κατσικέρη, που αναπληρώνει νόμιμα τον Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας, ο οποίος κωλύεται.

Γραμματέας: Πελαγία Κρητικού, Προϊσταμένη της Γραμματείας του Τμήματος, δικαστική υπάλληλος με βαθμό Α΄.

Για να αποφασίσει σχετικά με την από 9.8.2022 (ΑΒΔ .....) αίτηση του Ελληνικού Δημοσίου (Υπουργείο ..... / Γενική Γραμματεία .....), που εκπροσωπείται από την Υπουργό ..... και εδρεύει στο ....., η οποία παραστάθηκε διά δηλώσεως του άρθρου 231 παρ. 1 του ν. 4700/2020 της Παρέδρου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους Νικολέττας Μπελίτση.

Ο Υπουργός Οικονομικών παραστάθηκε διά της Παρέδρου του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους Μαρίας Γραμματικάκη.

Με την αίτηση ζητείται η ανάκληση της ..... Πράξης της Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου στην Υπηρεσία Επιτρόπου .....

Κατά τη συζήτηση που ακολούθησε το Δικαστήριο άκουσε:

Την Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που ζήτησε την παραδοχή της αίτησης.

Την Αντεπίτροπο Επικρατείας, η οποία πρότεινε την απόρριψη της αίτησης ανάκλησης.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το Δικαστήριο συνήλθε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 295 παρ. 2 του ν. 4700/2020, σε διαδικτυακή τηλεδιάσκεψη.

**Σκέφθηκε σύμφωνα με τον νόμο
και αποφάσισε τα ακόλουθα:**

1. Για την άσκηση της υπό κρίση αίτησης, η οποία κατ' ορθό νομικό χαρακτηρισμό συνιστά προσφυγή του άρθρου 328 του ν. 4700/2020 (Α' 127), δεν απαιτείται η καταβολή παραβόλου (άρθρα 308 παρ. 3 και 336 παρ. 1 του ν. 4700/2020).

2. Με την κρινόμενη προσφυγή ζητείται η ανάκληση της ..... Πράξης της Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου στην Υπηρεσία Επιτρόπου .....
....., με την οποία κρίθηκε ότι κωλύεται η υπογραφή, μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου μέσω της Γενικής Γραμματείας ..... του Υπουργείου ..... , ως αναθέτουσας αρχής και του εργολήπτη «.....», του σχεδίου της 1^{ης} συμπληρωματικής σύμβασης του έργου «.....: ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΗΛΕΚΤΡΟΦΩΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ..... ΣΤΑΔΙΟΥ .....
.....». Κατά την ως άνω Πράξη αφενός δεν προκύπτει ότι οι συμπληρωματικές εργασίες κατέστησαν αναγκαίες λόγω απροβλέπτων περιστάσεων κατά την εκτέλεση του έργου, ήτοι λόγω πραγματικών γεγονότων που δεν ανάγονται στον χρόνο κατάρτισης της αρχικής σύμβασης αλλά προέκυψαν μεταγενέστερα και αφετέρου με την ανάθεση των συμπληρωματικών εργασιών συντελείται ανεπίτρεπτη, εκ των υστέρων, μεταβολή του τεχνικού αντικειμένου του έργου, που δεν ήταν γνωστή σε αυτούς που υπέβαλαν προσφορές κατά τη διαδικασία του διαγωνισμού και, επομένως, δεν αποτέλεσε στοιχείο των προσφορών αυτών.

3. Η προσφυγή ανάκλησης έχει ασκηθεί παραδεκτώς, συνεπώς πρέπει να εξεταστεί περαιτέρω ως προς τη νομική και ουσιαστική βασιμότητά της.

4. Ο ν. 4412/2016 στην παράγραφο 1 του άρθρου 132 «Τροποποίηση συμβάσεων κατά τη διάρκειά τους» ορίζει: «1. Οι συμβάσεις [...] μπορούν να τροποποιούνται χωρίς νέα διαδικασία σύναψης σύμβασης, σε οποιαδήποτε από τις ακόλουθες περιπτώσεις: α) [...], β) για τα συμπληρωματικά έργα, υπηρεσίες ή αγαθά από τον αρχικό ανάδοχο, τα οποία κατέστησαν αναγκαία και δεν περιλαμβάνονταν στην αρχική σύμβαση, εφόσον η αλλαγή αναδόχου: αα) δεν μπορεί να γίνει για οικονομικούς ή τεχνικούς λόγους, παραδείγματος χάριν [...], ββ) θα συνεπαγόταν σημαντικά προβλήματα ή ουσιαστική επικάλυψη δαπανών για την αναθέτουσα αρχή. Ωστόσο, οποιαδήποτε αύξηση της τιμής δεν υπερβαίνει το πενήντα τοις εκατό (50%) της αξίας της αρχικής σύμβασης [...]». Οι συμπληρωματικά εφαρμοζόμενες ρυθμίσεις του άρθρου 156 του ίδιου νόμου, όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του άρθρου 75 του ν. 4782/2021 (Α' 36), ισχύουσες από 1.9.2021 (άρθρο 142 παρ. 1β του ν. 4782/2021), ορίζουν «1. α) [...] β) Η σύμβαση μπορεί να τροποποιείται, χωρίς νέα διαδικασία σύναψης, εφόσον ο φορέας κατασκευής του έργου διαπιστώσει ότι προέκυψε ανάγκη εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται, είτε κατά το είδος είτε κατά την ποσότητα, στο αρχικό ανατεθέν έργο ούτε στην πρώτη συναφθείσα σύμβαση και κατέστησαν αναγκαίες κατά την εκτέλεση του έργου, όπως αυτό περιγράφεται στην αρχική σύμβαση, με την προϋπόθεση ότι οι συμπληρωματικές εργασίες δεν μπορούν τεχνικά ή οικονομικά να διαχωριστούν από την κύρια σύμβαση, χωρίς να δημιουργήσουν μείζονα προβλήματα για τις αναθέτουσες αρχές ή όταν αυτές οι εργασίες, μολονότι μπορούν να διαχωριστούν από την αρχική σύμβαση, είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίησή της χωρίς να μεταβάλλουν τη συνολική της φύση. γ) [...]». Τέλος, σύμφωνα με τις συνδυαστικά εφαρμοζόμενες διατάξεις της περίπτωσης γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 132 του ν. 4412/2016 και της περίπτωσης γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 156 του ν. 4412/2016, όπως έχει τροποποιηθεί κατά τα προεκτιθέμενα, η σύμβαση μπορεί να τροποποιείται και ως προς άλλους όρους της, εκτός της ανάθεσης συμπληρωματικών εργασιών, χωρίς νέα διαδικασία ανάθεσης και όταν, σωρευτικά, η ανάγκη τροποποίησης προέκυψε λόγω περιστάσεων που δεν

μπορούσαν να προβλεφθούν από μια επιμελή αναθέτουσα αρχή, η τροποποίηση δεν μεταβάλλει τη συνολική φύση της σύμβασης και δεν υπερβαίνει το 50% της αξίας της αρχικής σύμβασης.

5. Από τις ανωτέρω διατάξεις συνάγονται τα ακόλουθα: Η κατάρτιση τροποποιητικής σύμβασης με τον ανάδοχο εκτελούμενης σύμβασης, επιτρέπεται στις περιοριστικά αναφερόμενες στο άρθρο 132 του ν. 4412/2016 περιπτώσεις, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με το άρθρο 156 του ν. 4412/2016, εφόσον συντρέχουν οι προβλεπόμενες προϋποθέσεις. Επιτρεπτή τροποποίηση δημόσιας σύμβασης έργου αποτελεί, μεταξύ άλλων, αυτή της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 των ανωτέρω άρθρων, η οποία αφορά συμπληρωματικές εργασίες, για τις οποίες η αναθέτουσα αρχή προσφεύγει στον ανάδοχο της αρχικής σύμβασης, εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) Οι συμπληρωματικές εργασίες δεν περιλαμβάνονται στην αρχική σύμβαση, είναι απαραίτητες για την άρτια ολοκλήρωση του αντικειμένου αυτής, προέκυψαν και κατέστησαν αναγκαίες κατά τη διάρκεια της εκτέλεσής της, β) η αλλαγή του αρχικού αναδόχου, με διαχωρισμό των εργασιών, θα προκαλούσε για λόγους τεχνικούς ή οικονομικούς σημαντικά προβλήματα στην αναθέτουσα αρχή ή θα είχε ως αποτέλεσμα την ουσιαστική επικάλυψη δαπανών, ακόμη δε και αν ήταν εφικτός ο διαχωρισμός των εργασιών από την αρχική σύμβαση χωρίς προβλήματα, οι ίδιες εργασίες είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίησή της, γ) η προϋπολογιζόμενη συνολική αξία των συμβάσεων, που ανατίθενται για συμπληρωματικά έργα, δεν υπερβαίνει το 50% της αξίας της αρχικής σύμβασης και δ) η τροποποίηση της σύμβασης δεν μεταβάλλει τη συνολική της φύση και δεν αποσκοπεί στην αποφυγή εφαρμογής των διατάξεων του ν. 4412/2016, ιδίως αυτών που αφορούν στον υπολογισμό της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης, στην επιλογή των διαδικασιών σύναψης των συμβάσεων, καθώς και στην τήρηση των διατάξεων περί διαφάνειας και ίσης μεταχείρισης των οικονομικών φορέων, οι οποίες αποτυπώνουν τις αντίστοιχες γενικές αρχές ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων. Στην απόφαση του αρμόδιου οργάνου με την οποία ανατίθενται συμπληρωματικές εργασίες στον ανάδοχο της αρχικής σύμβασης πρέπει να

τεκμηριώνεται επαρκώς αφενός η αναγκαιότητα αυτών για την ολοκλήρωση της αρχικής σύμβασης, αφετέρου οι λόγοι (τεχνικής ή οικονομικής φύσης), για τους οποίους κρίνεται ασύμφορη η εμπλοκή οικονομικού φορέα διαφορετικού από τον αρχικό ανάδοχο, ώστε να καθίσταται εφικτός ο έλεγχος της νομιμότητάς της. Σημειωτέον ότι με την περίπτωση γ' της παραγράφου 1 των ανωτέρω άρθρων ρυθμίζεται έτερη περίπτωση τροποποίησης όρων της αρχικής σύμβασης «εκτός της ανάθεσης συμπληρωματικών εργασιών», προϋπόθεση της οποίας είναι, μεταξύ άλλων, η συνδρομή περιστάσεων απρόβλεπτων από μια επιμελή αναθέτουσα αρχή (βλ. αποφ. 739/2022, 1225/2022 Έβδ. Τμ. ΕλΣυν.).

6. Στην υπό κρίση υπόθεση από το σύνολο των στοιχείων του φακέλου προκύπτουν τα εξής:

7. Η προσφεύγουσα, μετά από θετικό προσυμβατικό έλεγχο (βλ. την ..... Πράξη της Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου στην Υπηρεσία Επιτρόπου .....), με την από ..... σύμβαση, ανέθεσε, μετά από ανοικτή διαδικασία, στην εργοληπτική επιχείρηση «.....» (με μέσο ποσοστό έκπτωσης 45,06%) την εκτέλεση του έργου «.....: ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΗΛΕΚΤΡΟΦΩΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ..... ΣΤΑΔΙΟΥ .....». Το συμβατικό αντάλλαγμα της σύμβασης ανέρχεται, χωρίς ΦΠΑ, στο ποσό των 335.287,04 ευρώ και η προθεσμία για την περάτωση του συνόλου του έργου ορίστηκε σε 180 ημερολογιακές ημέρες από την υπογραφή της.

8. Το αντικείμενο της σύμβασης περιγράφεται στην οικεία διακήρυξη ως εξής: «Οι εργασίες αφορούν: • Στην αποκατάσταση τμήματος του υπόγειου δικτύου καλωδίων που έχει υποστεί βλάβη. • στην αντικατάσταση των φωτιστικών σωμάτων προβολέων της εγκατάστασης ηλεκτροφωτισμού σύμφωνα με τη νέα φωτοτεχνική μελέτη. • Στη συντήρηση και επισκευή των πυλώνων φωτισμού του ..... Με αυτές τις παρεμβάσεις επιτυγχάνεται τόσο ενεργειακή αναβάθμιση όσο και επιμήκυνση του χρόνου λειτουργίας του ..... Αυτό διότι με τη χρήση 40% λιγότερων προβολέων νέας τεχνολογίας επιτυγχάνονται περίπου τα ίδια

αποτελέσματα φωτισμού. Γίνεται χρήση νέου τύπου λαμπτήρων μεταλλικών αλογονιδίων με καλύτερη απόδοση (ας έχουν την ίδια κατανάλωση με τους υπάρχοντες) καθώς και φωτιστικών σωμάτων νέας τεχνολογίας με μεγαλύτερες αποδόσεις, μικρότερο βάρος και μικρότερου εμβαδού για την ανεμοπίεση. Αυτό συντελεί στην μικρότερη καταπόνηση των πυλώνων φωτισμού και γενικότερα στην οικονομικότερη λειτουργία του φωτισμού». Σύμφωνα δε με τον «Προϋπολογισμό Μελέτης» της σύμβασης, περιλαμβάνονται οι ακόλουθες κατηγορίες εργασιών: «1. Χωματοουργικά», συνολικής προϋπολογιζόμενης δαπάνης (χωρίς εργολαβικό όφελος, απρόβλεπτα, αναθεώρηση και Φ.Π.Α.) 5.180,60 ευρώ, όπου εντάσσονται τρεις (3) επιμέρους εργασίες και «2. Ηλεκτρομηχανολογικά», προϋπολογιζόμενα σε 443.789,90 ευρώ, όπου εντάσσονται δεκατέσσερις (14) επιμέρους εργασίες.

9. Κατά τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης, μετά από το ..... έγγραφο αίτημα του ..... Αθλητικού Κέντρου ..... και τη σχετική θετική γνωμοδότηση (πρακτικό της ..... - πράξη .....) του Τεχνικού Συμβουλίου της ....., με την ..... απόφαση του Υφυπουργού ..... εγκρίθηκε το 1^ο Πρωτόκολλο Κανονισμού Μονάδων Νέων Εργασιών (ΠΚΤΜΝΕ), ο 1^{ος} Ανακεφαλαιωτικός Πίνακας Εργασιών (ΑΠΕ) και η σύναψη της 1^{ης} συμπληρωματικής σύμβασης με τον ανάδοχο της αρχικής σύμβασης, έναντι συμβατικού ποσού, χωρίς ΦΠΑ, 167.349,01 ευρώ, που επιφέρει επαύξηση του οικονομικού της αντικειμένου κατά 49,91% (167.349,01€/335.287,04€).

10. Στην ως άνω εγκριτική της σύναψης της ελεγχόμενης συμπληρωματικής σύμβασης απόφαση της αναθέτουσας αρχής, όπως αυτή αιτιολογείται με την από ..... αιτιολογική έκθεση και τη σχετική θετική γνωμοδότηση του αρμοδίου Τεχνικού Συμβουλίου (βλ. και το περιεχόμενο του 1^{ου} ΑΠΕ), γίνεται, κατ' εκτίμηση του περιεχομένου τους, επίκληση, ως νόμιμο έρεισμα για τη σύναψη της ελεγχόμενης σύμβασης, του άρθρου 156 παρ. 1 του ν.4412/2016 (όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή του με το άρθρο 75 του ν. 4782/2021), ήτοι ότι οι συμπληρωματικές εργασίες κατέστησαν αναγκαίες προκειμένου να συμπεριληφθούν νέες εργασίες (με

τη σύνταξη νέων τιμών εργασιών) «οι οποίες κρίθηκαν απαραίτητες για την αρτιότητα και λειτουργικότητα του έργου και είναι οι ακόλουθες: α) Περιφραξη χώρου εργασίας περιμετρικά κάθε πυλώνα φωτισμού για αποκλεισμό της περιοχής από τους μη έχοντες εργασία λόγω αδυναμίας ολικής διακοπής λειτουργίας του γηπέδου, β) προσαύξηση τιμής του άρθρου 1.2.11 λόγω αντικατάστασης των συμβατικών προβολέων με νέους τεχνολογίας LED, γ) ενίσχυση στοιχείων δικτύωματος στον πυλώνα φωτισμού του γηπέδου, καθώς και αντικατάσταση κατεστραμμένων τμημάτων του και δ) προσαύξηση της τιμής του άρθρου 1.2.12 λόγω αλλαγής προδιαγραφών του τηλεχειριστηρίου που αφορούν στο σύστημα ελέγχου και διαχείρισης των προβολέων του γηπέδου, το οποίο θα βασίζεται σε ασύρματη επικοινωνία μέσω ασυρμάτου δικτύου ...@868MHz». Περαιτέρω, σύμφωνα με το από ..... εισηγητικό σημείωμα του Αναπληρωτή Προϊσταμένου της Διευθύνουσας τα έργα υπηρεσίας (Διεύθυνση ...) οι λόγοι που συνετέλεσαν στη σύνταξη της 1^{ης} συμπληρωματικής σύμβασης, ήταν «η αντικατάσταση των συμβατικών προβολέων μεταλλικών αλογονιδίων με σύγχρονους τύπους LED με μεγαλύτερη εξοικονόμηση ενέργειας και μεγάλης διάρκειας ζωής σύμφωνα και με τις απαιτήσεις του ..... και των νέων τιμών», οι δε συμπληρωματικές εργασίες κρίθηκαν «απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίηση του τεχνικού αντικειμένου του έργου ώστε να είναι ορθή, έντεχνη και ασφαλής η κατασκευή του. Όλες οι συμπληρωματικές εργασίες δεν μεταβάλλουν στο ελάχιστο τη φύση του έργου αλλά το αναβαθμίζουν. Επιπροσθέτως οι λόγοι που συνετέλεσαν στις απρόβλεπτες καταστάσεις είναι και οι παρακάτω: 1. Η συγκεκριμένη φωτοτεχνική μελέτη εκπονήθηκε το 2015, όταν η χρήση των προβολέων LED δεν ήταν διαδεδομένη γιατί ακόμα δεν είχαν λυθεί επαρκώς από τις εταιρείες προβλήματα που παρουσίαζαν οι προβολείς υπερυψηλής φωτεινότητας. 2. Η σύγχρονη απαίτηση των αγώνων διεθνούς επιπέδου για λειτουργία «dimming» (ρύθμιση φωτεινότητας) των προβολέων των ....., λειτουργία για την οποία είναι ικανοί μόνο οι προβολείς τύπου LED. 3. Η υπέρμετρη αύξηση του ενεργειακού κόστους, η οποία οδήγησε στην αύξηση των τιμολογίων της ΔΕΗ επιβάλλουν τη χρήση προβολέων πολύ μικρής ενεργειακής

κατανάλωσης αλλά και με ρύθμιση της φωτεινότητας, υψηλή για τους αγώνες διεθνούς επιπέδου και χαμηλής για άλλες δραστηριότητες, φωτεινή διακύμανση για ειδικά events. 4. Το έργο έχει κατασκευαστεί τη δεκαετία του 1980, σαράντα χρόνια πριν και τα υλικά κατασκευής όπως οι πυλώνες φωτισμού είναι ήδη καταπονημένα από το πέρασμα του χρόνου λόγω της οξείδωσής τους. 5. Ο χρόνος κατά τον οποίο εκπονήθηκε η μελέτη η οποία περιελάμβανε μέρος αντικατάστασης των ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων του εν λόγω έργου και, μέχρι τη δημοπράτησή του, ήταν καθοριστικός ως προς της λειτουργία του».

11. Κατ' εκτίμηση του πρώτου λόγου της κρινόμενης προσφυγής προβάλλεται ότι είναι εσφαλμένη και ουσία αβάσιμη λόγω πλάνης περί τα πράγματα η κρίση της προσβαλλόμενης Πράξης ότι η ανάγκη εκτέλεσης των συμπληρωματικών εργασιών δεν οφείλεται σε απρόβλεπτες περιστάσεις. Η ως άνω διαπίστωση της προσβαλλόμενης εκφέρθηκε καθ' ερμηνεία και εφαρμογή του άρθρου 156 παρ. 1 του ν. 4412/2016, ως αυτό ίσχυε πριν από την τροποποίησή του με το ν. 4782/2021, το οποίο το προσφεύγον επικαλείται ως νομική και πραγματική βάση για την κατάρτιση της συμπληρωματικής σύμβασης στην από ..... αιτιολογική έκθεση του οικείου ανακεφαλαιωτικού πίνακα εργασιών (ΑΠΕ), ήδη, δε, επικαλείται και με την εξεταζόμενη προσφυγή του. Ωστόσο, δοθέντος ότι η τροποποίηση της αρχικής σύμβασης με τη σύναψη της επιχειρούμενης τροποποιητικής σύμβασης αφορά σε συμπληρωματικές εργασίες και οριστικοποιήθηκε με την ...../..... απόφαση του Υφυπουργού ..... στις ..... και λαμβανομένων υπόψη όσων ερμηνευτικά γίνονται δεκτά ανωτέρω, η τροποποίηση της αρχικής σύμβασης διέπεται από τις ρυθμίσεις της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 των προαναφερόμενων άρθρων 132 και 156 του ν. 4412/2016, όπως έχουν τροποποιηθεί και ισχύουν κατά τον κρίσιμο εν προκειμένω χρόνο. Συνακόλουθα, δεν εμπίπτει, όπως εσφαλμένα επικαλείται το προσφεύγον, στην παράγραφο 1 του άρθρου 156, ως είχε πριν από την τροποποίησή του ή στην περίπτωση γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 156 ως έχει μετά την τροποποίηση, η οποία, συνδέεται μεν με τη συνδρομή απρόβλεπτων περιστάσεων, τυγχάνει όμως

εφαρμογής σε περιπτώσεις τροποποιήσεων λοιπών όρων των συμβάσεων «εκτός της ανάθεσης συμπληρωματικών εργασιών». Επομένως, ανεξάρτητα από την ορθότητα της οικείας κρίσης, η έρευνα της συνδρομής της προϋπόθεσης των απροβλέπτων περιστάσεων και του πρώτου λόγου της προσφυγής ανάκλησης παρέλκει.

12. Με τον δεύτερο λόγο της προσφυγής ανάκλησης προβάλλονται κατ' εκτίμηση του δικογράφου, τα ακόλουθα: Το προσφεύγον με την αρχική σύμβαση απέβλεψε στην ενεργειακή αναβάθμιση του ηλεκτροφωτισμού του ..... «.....» των ..... Οι υπό κρίση δαπάνες που περιλαμβάνονται στην υπό έλεγχο συμπληρωματική σύμβαση θεωρήθηκαν από τα αρμόδια όργανα του προσφεύγοντος, κατόπιν αιτήματος της διοίκησης του ..... , ως απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίηση του τεχνικού αντικειμένου του έργου, ώστε να είναι ορθή, έντεχνη και ασφαλής η κατασκευή του, ενώ, σε αντίθεση με τις παραδοχές της προσβαλλόμενης Πράξης, η μελέτη του έργου είχε προηγηθεί της ένταξής του στο Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, που έλαβε χώρα στις ..... και τοποθετείται χρονικά στο έτος 2015, σύμφωνα με τον μελετητή μηχανικό της υπηρεσίας, χωρίς να επακολουθήσει επικαιροποίηση της μελέτης. Επιπλέον, με την κρινόμενη προσφυγή γίνεται επίκληση α) μίας τεχνικής οδηγίας του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας (Τ.Ο.Τ.Ε.Ε. 20701-7-2021) που αναφέρεται στη ρύθμιση της στάθμης φωτισμού των φωτιστικών LED (dimming system), η οποία δεν προσκομίστηκε ενώπιον του Δικαστηρίου, β) του ..... εγγράφου της διοίκησης του ..... Αθλητικού Κέντρου ..... σχετικά με τα αιτήματα αθλητικών ομοσπονδιών για τη διοργάνωση στο στάδιο αγώνων στίβου, στους οποίους απαιτείται η χρήση dimming για τη ρύθμιση της φωτεινότητας, γ) της, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, εκτίναξης του κόστους ηλεκτρικής ενέργειας που επήλθε μετά την υπογραφή της αρχικής σύμβασης και η οποία επιβάλλει την τοποθέτηση προβολέων πολύ μικρής ενεργειακής κατανάλωσης. Επιπροσθέτως, το προσφεύγον ισχυρίζεται ότι δεν υφίσταται εκ των υστέρων μεταβολή του τεχνικού αντικειμένου του έργου, ούτε διόρθωση σφαλμάτων της μελέτης, διότι τα τεχνικά

χαρακτηριστικά είναι μεν τα ίδια πλην λόγω της δυνατότητας dimming παρέχεται δυνατότητα μεγαλύτερης εξοικονόμησης ενέργειας.

13. Υπό τα ανωτέρω δεδομένα με την ελεγχόμενη συμπληρωματική σύμβαση συντελείται ανεπίτρεπτη επέκταση του αντικειμένου της αρχικής σύμβασης, με την ανάθεση εκτέλεσης εργασιών, οι οποίες είτε διαφέρουν ουσιωδώς από τις αρχικά προσδιορισθείσες (τοποθέτηση φωτιστικών σωμάτων και υποσυστημάτων που αποκλίνουν από τα προβλεπόμενα στην αρχική μελέτη), είτε αφορούν σε εργασίες αποκατάστασης-συντήρησης και επισκευών που υπερβαίνουν τη συμβατική δαπάνη του έργου, η οποία επιφέρει επαύξηση του συμβατικού τιμήματος κατά ποσοστό 49,91%. Εξάλλου, με την ...../.....απόφαση του Υφυπουργού .....
....., με την οποία εγκρίθηκε η ως άνω τροποποίηση και τις συνοδεύουσες αυτήν αιτιολογικές εκθέσεις, ουδόλως στοιχειοθετείται η αδυναμία διαχωρισμού του αντικειμένου της σύμβασης και ανάθεσής του σε νέο ανάδοχο ή, εναλλακτικώς, η απόλυτη αναγκαιότητα εκτέλεσης εργασιών που δεν μεταβάλλουν τη συνολική φύση του έργου. Πολλώ μάλλον, τα ανωτέρω έγγραφα περιέχουν τις συμπερασματικές αιτιολογίες, που επαναλαμβάνουν κατ' ουσίαν τη διατύπωση του νόμου ότι: «οι συμπληρωματικές εργασίες δεν μπορούν τεχνικά και οικονομικά να διαχωριστούν από την κύρια σύμβαση και είναι απόλυτα αναγκαίες για την τελειοποίηση του τεχνικού αντικειμένου του έργου ώστε να είναι ορθή, έντεχνη και ασφαλής η κατασκευή του. Όλες οι συμπληρωματικές εργασίες δεν μεταβάλλουν στο ελάχιστο τη φύση του έργου αλλά το αναβαθμίζουν» (βλ. σελ. 4 της εισήγησης του Αναπληρωτή Προϊσταμένου της Διευθύνουσας τα έργα Υπηρεσίας προς το οικείο Τεχνικό Συμβούλιο) και «η 1^η Σ.Σ. κρίθηκε αναγκαία για να καλύψει τη δαπάνη λόγω της αύξησης των ποσοτήτων που προέκυψαν μετά την αλλαγή των προβολέων από συμβατικούς σε προβολείς τύπου Led και των νέων τιμών NT.3, NT.4» (σελ. 3 της αιτιολογικής έκθεσης του 1^{ου} ΑΠΕ, του 1^{ου} ΠΚΤΜΝΕ και της ελεγχόμενης σύμβασης). Υπό τις συνθήκες αυτές, ανεξάρτητα αν θα επηρέαζε το αποτέλεσμα της διαδικασίας ανάθεσης της αρχικής σύμβασης προσελκύοντας το ενδιαφέρον και άλλων οικονομικών φορέων, σε κάθε περίπτωση, η ανάθεση στον αρχικό ανάδοχο

πρόσθετων εργασιών, οι οποίες, είτε σε ποσότητα είτε σε είδος, δεν είχαν αρχικώς προβλεφθεί και οι οποίες επιφέρουν επαύξηση του οικονομικού αντικειμένου της αρχικής σύμβασης κατά ποσοστό 49,91%, συνιστά τροποποίηση που επεκτείνει σημαντικά το αντικείμενο της αρχικής σύμβασης (βλ. σκ. 5), και, ως εκ τούτου, ουσιώδη τροποποίηση, για την οποία απαιτείται νέα διαδικασία σύναψης δημόσιας σύμβασης. Περαιτέρω, το προσφεύγον δεν τεκμηριώνει, όπως απαιτείται από το άρθρο 156 παρ. 1 περ. β' του ν. 4412/2016, ότι συντρέχει περίπτωση απόλυτης ανάγκης ανάθεσης εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών, χωρίς νέα διαδικασία σύναψης σύμβασης. Ειδικότερα, από κανένα στοιχείο του φακέλου δεν προκύπτει ότι η αντικατάσταση των φωτιστικών σωμάτων κατέστη απολύτως αναγκαία μετά την ανάθεση της αρχικής σύμβασης, ενώ δεν στοιχειοθετεί, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, περίπτωση που να δικαιολογεί τη σύναψη της ελεγχόμενης σύμβασης, η αόριστη επίκληση της εξοικονόμησης που θα προκύψει με την προμήθεια φωτιστικών σωμάτων τύπου LED σε συνδυασμό με τη συντελεσθείσα μετά την υπογραφή της αρχικής σύμβασης εκτίναξη του ενεργειακού κόστους, καθόσον δεν περιέχεται στον φάκελο της υπόθεσης οποιοδήποτε συγκριτικό στοιχείο που να αφορά το επίπεδο εξοικονόμησης σε kWh με τη χρήση προβολέων LED σε σχέση με τους αρχικά προβλεπόμενους λαμπτήρες μεταλλικών αλλογονιδίων για το ..... Στάδιο ..... Εξάλλου, η χρήση φωτιστικών σωμάτων τύπου LED και μάλιστα με δυνατότητα ρύθμισης φωτεινότητας ήταν, κατά τα κοινώς γνωστά, ευρέως διαδεδομένη ήδη κατά τον χρόνο σύνταξης της αρχικής μελέτης (φέρουσα ημερομηνία θεώρησης .....), οι δε ισχυρισμοί του προσφεύγοντος ότι η αρχική μελέτη χρονολογείται από το έτος 2015, πέραν του ότι είναι απορριπτέοι ως αναπόδεικτοι, αφού δεν προσκομίζεται κανένα έγγραφο που να τους αποδεικνύει, προβάλλονται αλυσιτελώς, καθόσον και αληθείς υποτιθέμενοι δεν αρκούν για την τεκμηρίωση της ουσιώδους αλλαγής του τεχνικού αντικειμένου της σύμβασης, αφού θα μπορούσε η αρχική μελέτη να έχει επικαιροποιηθεί πριν από την έναρξη της διαγωνιστικής διαδικασίας. Ούτε η επικαλούμενη δυνατότητα ρύθμισης φωτεινότητας (dimming) των φωτιστικών σωμάτων τύπου LED αποτελεί στοιχείο

που τεκμηριώνει την ανάγκη αντικατάστασης των προβλεπόμενων από την αρχική μελέτη, δεδομένου ότι και οι λαμπτήρες μεταλλικών αλλογονιδίων που προέβλεψε η αρχική σύμβαση είχαν παρόμοιες τεχνικές προδιαγραφές (βλ. σελ. 11 επ. της τεχνικής περιγραφής), ενώ και η διεξαγωγή αγώνων εθνικού και διεθνούς επιπέδου επαγγελματικών ομάδων, για ποδόσφαιρο και για διεξαγωγή αγωνισμάτων στίβου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, η οποία προβάλλεται με την προσφυγή ως λόγος απρόβλεπτος που δικαιολογεί τη σύναψη της ελεγχόμενης σύμβασης, είχε ήδη προβλεφθεί με την αρχική μελέτη (βλ. σελ. 1 της τεχνικής περιγραφής). Επιπροσθέτως, ελλείπει -έστω και στοιχειώδης- τεκμηρίωση της αναγκαιότητας εκτέλεσης εργασιών που αφορούν στην αποκατάσταση τμήματος των πυλώνων φωτισμού του ....., οι οποίες είχαν προβλεφθεί στην αρχική σύμβαση, ούτε άλλωστε συσχετίζονται με συγκεκριμένες περιστάσεις που εξαιτίας αυτών επήλθε επαύξηση του τεχνικού αντικειμένου της αρχικής σύμβασης. Ομοίως, ελλείπει οποιαδήποτε τεκμηρίωση για την αλλαγή των τεχνικών προδιαγραφών του προβλεφθέντος στην αρχική μελέτη συστήματος τηλεχειρισμού της λειτουργίας των προβολέων σε σύστημα που θα λειτουργεί μέσω ασύρματου δικτύου, αυξάνοντας την προϋπολογισθείσα για αυτό δαπάνη από 4.000,00 ευρώ σε 26.000,00 ευρώ (βλ. εργασία με α/α 12 του αρχικού προϋπολογισμού).

14. Κατ' ακολουθία δεν συντρέχει εν προκειμένω η σωρευτικά απαιτούμενη, με το άρθρο 156 παρ. 2 του ν. 4412/2016, προϋπόθεση της τεκμηρίωσης της απόλυτης ανάγκης εκτέλεσης συμπληρωματικών εργασιών που να δικαιολογεί τη σύναψη της ελεγχόμενης συμπληρωματικής σύμβασης χωρίς νέα διαδικασία σύναψης σύμβασης, τα δε αντίθετα προβαλλόμενα με την κρινόμενη προσφυγή πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την από 9.8.2022 (ΑΒΔ .....) προσφυγή ανάκλησης του Ελληνικού Δημοσίου, και

Δεν ανακαλεί την ..... Πράξη της Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου στην Υπηρεσία Επιτρόπου .....

Κρίθηκε και αποφασίστηκε μέσω τηλεδιάσκεψης στις 26 Αυγούστου 2022.

Η ΠΡΟΕΔΡΕΥΟΥΣΑ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΕΛΕΝΗ ΛΥΚΕΣΑ

Ο ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ ΠΑΡΕΔΡΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΤΑΛΛΑΧΑΝΗΣ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΠΕΛΑΓΙΑ ΚΡΗΤΙΚΟΥ

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση του Ι Τμήματος Διακοπών στο ακροατήριό του, στις 5 Σεπτεμβρίου 2022.

Η ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ANNA ΛΙΓΩΜΕΝΟΥ

Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΠΕΛΑΓΙΑ ΚΡΗΤΙΚΟΥ